

ВІДГУК

офіційного опонента
на дисертацію *Ковалів Соломії-Марії Володимирівни*
«Літературознавчі концепції Луки Луціва»
на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.01.01 – українська література

Почну з очевидного. Лука Луців (1895–1984) – український літературознавець (історик письменства, літературний критик) та публіцист, дослідник і популяризатор творчості М.Шашкевича, Т.Шевченка, І.Франка, Т.Бордуляка, О.Кобилянської, Б.Лепкого, В.Стефаніка, багатьох світових письменників (Ф.Рабле, Вольтера, П.Бомарше, Вальтера Скотта, П.Меріме, Ж.Верна, Є.-П.Якобсена та ін.), автор кількох сотень праць, опублікованих здебільшого на сторінках журналу «Літературно-науковий вісник» («Вісник»), газет «Краківські вісті», «Свобода», «Альманах Українського народного союзу» й інших часописів. Вже з цих скуких даних помітне широке коло наукових зацікавлень дослідника, а ознайомлення з його найголовнішими працями дає змогу виявити доволі розлогий спектр методологічних підходів до аналізу матеріалу. Лука Луців був істориком літератури, компаративістом, літературним портретистом, герменевтиком-інтерпретатором художніх текстів, культурологом. Важливо, що він – один із тих авторів, котрі своїми гострими талановитими виступами забезпечували високий рівень публікацій у «Літературно-науковому віснику» та «Свободі». На моє переконання, дослідник продовжував літературознавчі традиції епохи кінця ХІХ – початку ХХ ст., зокрема О.Огоновського, С.Єфремова, М.Зерова, С.Смаль-Стоцького, П.Зайцева. Можливо, не підносився рівнем таланту до попередників, але доповнював певні прогалини, добачав цікаві деталі й подробиці, відкривав нові простори для студій. Дослідження Луціва не втратили свого значення донині. Назву хоча б глибоку компаративну розвідку «О.Кобилянська і Є.-П.Якобсен» (1930), проникливу рецензію на збірку «Ближні» Т.Бордуляка. У полі зору дослідників-франкознавців дотепер перебуває монографія Л.Луціва «Іван Франко – борець за національну і соціальну справедливість» (1967). І, нарешті,

Загальна канцелярія
ЛНУ імені Івана Франка
Вхідний № 918
18. 09 2018р.

що не менш важливо, підходи дослідника до осмислення творчості того-таки Франка знайшли своє продовження у франкознавстві ХХІ ст., зокрема в праці Р. Горака та Я. Гнатіва «Іван Франко» (у десяти книгах). Сама дисертантка бачить концепційні перегуки в підходах до аналізованого матеріалу й зі спадщиною І.Денисюка, як видно з переліку її публікацій (с. 18 автореферату).

Веду все це до того, що Лука Луців – постать у літературознавстві зовсім не випадкова, його науковий та публіцистичний доробок вимагає осмислення й систематизування згідно з сучасними вимогами науки про літературу. Дисертація С.-М. Ковалів «Літературознавчі концепції Луки Луціва», власне, є актуальною й новаторською, адже являє собою комплексне дослідження праць науковця й публіциста з погляду його методологічних засад, періодизації та естетичної еволюції. Тим більше, що наукова й публіцистична спадщина Л. Луціва, значна за обсягом і змістовим наповненням, сьогодні перебуває на початковому етапі вивчення.

Дисертантка ясно формулює мету роботи: дослідити літературознавчі концепції Л. Луціва «як цілісної, історично зумовленої, ідейно й естетично обґрунтованої системи поглядів на українське письменство, які відіграли важливу роль у розвитку двоколісного літературного процесу ХХ століття та зберігають значну пізнавальну вартість для сучасної науки» (с. 16).

Виконати поставлені завдання і таким чином досягнути поставленої мети дослідниці допомагає продумана структура роботи: Вступ, чотири розділи, Висновки та Список використаних джерел. Назви кожного розділу, підрозділу чи параграфа дисертації попередньо акцентують на конкретній проблемі, а тексти відповідної структурної одиниці ці проблеми вирішують.

Так, у розділі 1 – «Лука Луців у двоколісному літературному процесі: проблеми історіографії» – спадщину дослідника проаналізовано на тлі сучасної історіографічної проблематики: здійснено огляд літератури до теми, з'ясовано стан досліджуваної проблеми. Виявлено, наприклад, що бібліографія про дослідника налічує всього лишень близько 70 праць, у більшості з яких містяться побіжні згадки, лаконічні характеристики, спорадичні оцінки. С.-М.

Ковалів слушно зауважила, що в сучасних дослідженнях не висвітлено методологічних принципів Луціва, не оприявлено особливостей його стилю, не визначено жанрової природи літературно-критичних праць.

Не викликає заперечень поділ творчості Луціва на два періоди: довоєнний (вітчизняний) і повоєнний (еміграційний); така періодизація впливає з еволюції естетики дослідника: од проектування українського письменства на європейські літератури (т. зв. «відцентровий» характер) до ностальгійної спрямованості на явища української культури («доцентровий»). Слушно стверджується, що Луців завжди стояв на виразній національно-екзистенційній позиції, будучи при цьому посередником між рідною та англійською культурами.

Слід погодитися з положенням С.-М. Ковалів, що «літературознавчі праці про Л. Луціва можна розділити на два періоди: колоніальний та постколоніальний» (с. 21). Проте викликає застереження (зауваження 1) словосполучення «сучасний постколоніальний період» (с. 29), який, як ідеться в дисертації, «порівняно із попереднім періодом відзначається значно змістовнішими публікаціями і систематичністю дослідження» (с. 29). На моє глибоке переконання, постколоніальний період українського літературознавства охоплює часові межі від кінця 80-х до кінця 90-х років ХХ ст., коли перед дослідниками постали нагальні потреби повернути в літературний обіг заборонені колоніальною системою постаті письменників та їхні твори, об'єктивно оцінити художній рівень зручних для радянської науки митців, відшукати нові підходи, методики й методології, одно слово, якомога далі «втекти» від стереотипів та штампів, що їх нав'язувала імперія. Сучасний період (ХХІ ст.) навряд чи можна назвати постколоніальним: надто помітні зрушення відбулися у свідомості переважної більшості українців, котрі усвідомили свою інакшість від колишньої метрополії.

У розділі 2 дисертації – «Тарас Шевченко та Іван Франко: два велетні національного письменства в літературознавчому висвітленні Луки Луціва» – С.-М. Ковалів зосередила увагу на з'ясуванні особливостей шевченко- та

франкознавчого дискурсу вченого. Дисертантка зазначила, що «навколо Шевченкової і Франкової спадщини у ХХ столітті ішли безнастанні ідеологічні бої, тому Л. Луців повсякчас – і в перший, і в другий період своєї діяльності – висвітлював їх і як науковець-компаративіст, і як публіцист-ідеолог» (с. 49). У роботі відзначено, що, досліджуючи вплив Шевченкового слова на творчість Янки Купали, хорватського поета Августа Харамбашича та інших слов'янських авторів, Луців таким чином розширював контекст міжслов'янських літературних взаємин. Полемізуючи з радянськими літературознавцями, котрі спотворювали Шевченкове й Франкове слово на догоду ідеологічній доктрині, дослідник-публіцист боровся за його, цього слова, чистоту та правдивість. Луців протестував проти тверджень советської науки, буцімто Франко як письменник формувався виключно під впливом російської літератури, через що творчість цього митця значно спрощувалася, а саме українське письменство прямо чи підтекстом трактувалося як похідне, другорядне, меншовартісне. З такими положеннями дисертантки важко не погодитися. Авторка аналізованої праці має цілковиту рацію і в тому, що Луців «формував ідеологічну модель діаспорного франкознавства усередині ХХ ст.» (с. 72).

Молода дослідниця подекуди перебуває під сильним позитивним впливом своєї теми, самої постаті Луціва, що, зрештою, зрозуміло, проте слід відзначити, що С.-М Ковалів уміє також дискутувати з авторитетом, аргументувати свою позицію. Наприклад, дисертантка має слушність, коли заперечує твердження дослідника про новели Франка «Неначе сон» та «Син Остапа» як дуже слабкі й марковані ознаками хвороби автора (с. 84).

З іншого боку, дисертантка неодноразово порушує проблему міри об'єктивності оцінок самого Луціва при аналізі художніх текстів Т. Шевченка та І. Франка. На с. 84, наприклад, читаємо: «Безперечно, в умовах “холодної війни” – періоду жорсткого протистояння тоталітарної і демократичної суспільних систем, коли йшлося про долю занапащеної Батьківщини, полемістові неможливо було уникнути ідеологічних акцентів, концепційно звужених чи спрощених трактувань». Твердження, ясна річ, слушне. Проте

(зауваження 2) з'ясувати питання об'єктивності/суб'єктивності Луціва у кожному конкретному випадку дослідниці допомогли б новітні ґрунтовні шевченко- та франкознавчі студії І. Дзюби («Тарас Шевченко: життя і творчість», 2008, «Тарас Шевченко серед поетів світу», 2017), Ю. Барабаша, Є. Нахліка, Н. Чамати, О. Бороня, В. Пахаренка, І. Денисюка, М. Ткачука, С. Хороба, Р. Голода («Іван Франко та літературні напрями кінця ХІХ – початку ХХ століття», 2005), В. Корнійчука, Л. Бондар, Р. Чопика, Б. Тихолоза («Філософська лірика Івана Франка: діалектика поетичної рефлексії», 2009), А. Швець, К. Дронь та інших літературознавців. І ще одне зауваження (3): поза всяким сумнівом, глибшого осмислення й детальнішого аналізу в дисертації вимагають монографії Луціва «Тарас Шевченко – співець української слави і волі» (1964) та «Іван Франко – борець за національну і соціальну справедливість» (1967), які являють собою квінтесенцію шевченкознавчих та франкознавчих здобутків ученого.

Третій розділ дисертації – «Інтерпретації класичного письменства» – справляє найкраще враження і з погляду змісту, і з огляду на форму. Специфічного шарму йому надає внутрішня структура, кожен підрозділ у складі якої може розглядатися як окреме дослідження (про М. Шашкевича, українську новелістику, Т. Бордуляка, О. Кобилянську, В. Стефаника) і водночас сприймається як частина ширше закроєної праці. Цей розділ містить чимало евристичного матеріалу: дисертантка, наприклад, ґрунтовно аналізує антологію української малої прози в перекладі англійською мовою «Their Land: an anthology of Ukrainian short stories» (1964) з передмовою Луціва – видання унікальне й майже зовсім не відоме українському материковому читачеві. С.-М. Ковалів дуже близько підводить читача до думки, що Луців, по суті, розв'язав проблему «Ольга Кобилянська і Фрідріх Ніцше»: «Лука Луців, – пише вона, – дійшов висновку, що сильного впливу Ніцше Кобилянська не зазнавала, хоча й слідів її прочитання цього філософа є чимало» (с. 123–124). Прикметно й те, що дисертантка залучає до розгляду ґрунтовну студію Луціва «О. Кобилянська і Є.-П. Якобзен» (1930), в якій дослідник віднайшов чимало типологічних

спорідненостей та поетикальних збігів у творчості української мисткині та данського майстра слова. У розділі є чимало цікавих та влучних спостережень, наприклад про те, що «імпресіонізм Є. П. Якобсена впливає мимоволі на стиль літературно-критичного мовлення Л. Луціва. Письмо критика так само набуває яскравих імпресіоністичних рис, а саме: емоційної схвильованості, інверсійності тощо» (с. 126). Або таке: «Центральним принципом, за спостереженнями дослідника, є ідея цілісності людини (йдеться про новелістику В. Стефаніка. – М. Л.), передусім цілісності української душі та наскрізної індивідуальності тих героїв, яких “не сміємо називати пасивними, безвладними та інертними”»; архетипними та наскрізними у творчості представника Покутської трійці є поняття землі та України (с. 136). Цілковиту слушність має С.-М. Ковалів, коли услід за Луцівим стверджує, що творчості Стефаніка зовсім не властивий песимізм у змалюванні дійсності та в характеротворенні персонажів (с. 136–137). Варто відзначити вміння дисертантки проводити аналіз критичних статей авторів з радянської України паралельно з працями Луціва, що дає їй змогу на засобі контрасту увиразнити думку останнього.

Незважаючи на високу оцінку розділу, маю **зауваження** (воно **четверте**) до назви підрозділу 3.3. «Компаративні профілі митців». Компаративний метод дисертантка застосовує лише до параграфу 3.3.2 «Концептуальний погляд на дискусійне питання (Лука Луців про зв'язки Ольги Кобилянської із німецькою та скандинавською культурою)». У тих параграфах, де йдеться про постаті Т. Бордуляка та В. Стефаніка, компаративний підхід є далеко не домінантним, отже, назва цієї частини роботи мала б бути іншою.

У розділі 4 – «Сучасники в оцінці Луки Луціва» – увагу зосереджено на критичних відгуках дослідника, що вийшли друком на сторінках «ЛНВ» («Вісника») та «Свободи». Виступи Луціва класифіковано:

– за проблематикою (культурологічні, національно-історичні, шевченко-, франкознавчі та такі, що порушують проблематику літературного процесу ХІХ – початку ХХ ст.);

– жанрами (рецензія-переказ, рецензія-відгук, проблемна рецензія, стаття-огляд, стаття-портрет, проблемно-оглядова стаття, монографія).

При цьому відзначено, що, по-перше, «така літературознавча багатовекторність автора аж ніяк не є розмитою, навпаки, вона напрочуд системна та цілісна, і їй притаманний жанрово-тематичний синкретизм»; по-друге, «впадає в око неоднаковий характер літературно-критичної діяльності Л. Луціва на Батьківщині і в часи еміграції, коли змінювалися і проблематика, і стиль», що, очевидно, можна пояснити «зміною відчуття власної етнокультурної ідентичності, вкоріненої у ґрунт рідної культури і життям у відмінному етнокультурному середовищі та ідеологічним протистоянням з тоталітарною системою, яка опанувала не тільки рідну землю, а й свідомість співвітчизників» (с. 164).

Висновки дисертації лаконічні, точні, присутні, без зайвих коментарів. У них, як і слід, викладено квінтесенцію пошуків та роздумів авторки, зокрема літературознавчі концепції Луки Луціва, яких С.-М. Ковалів виокремила п'ять:

– компаративістична концепція української літератури як суб'єкта міжлітературних взаємин, вибудована на основі вивчення контактних зв'язків і типологічних збігів у творчості Т. Шевченка, О. Кобилянської та інших українських митців у слов'янському та загальноєвропейському літературному контексті;

– концепція автобіографічного характеру Франкової творчості як її «самопортретування», застосована як оригінальний герменевтичний підхід до висвітлення життєвого і творчого шляху письменника;

– еволюційна модель нового письменства, в основі якої лежить постійне ренесансне повернення до живодайного ґрунту національної культури наперекір усім несприятливим історичним обставинам;

– ідеологічна антиімперська концепція відновлення і розвитку самобутніх, питомих і несфальшованих етичних та естетичних цінностей української літератури та духовної культури як фундаменту національної ідентичності

українців у радянській Україні, поневоленій тоталітарним режимом, і в закордонній діаспорі – у вільному, але чужомовному світі;

– методологічна концепція літературно-критичного стилю, заснованого на поєднанні інтерпретаційно-аналітичного і публіцистичного первнів, яка постала в боротьбі з ідеологемами радянського тоталітаризму.

Висловлені вище зауваження анітрохи не применшують ваги наукових результатів даного дослідження, яке засвідчує ерудованість, вправність, спостережливість, аналітизм мислення, чітку логіку думки її авторки. Дисертація відзначається добре виробленим науковим стилем, має міцну методологічну основу й відкриває широкі простори для подальших студій. Запропонована праця Соломії-Марії Ковалів є завершеним дослідженням, в якому отримано нові наукового обґрунтовані результати.

Автореферат відбиває основні положення дисертації. Вони достатньо повно викладені у публікаціях дисертантки у фахових, а також у додаткових виданнях.

Таким чином, дисертація Соломії-Марії Ковалів «Літературознавчі концепції Луки Луцїва» відповідає всім вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її авторка цілком заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література.

Кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу франкознавства
Інституту Івана Франка НАН України

 М. З. Легкий

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА "ІНСТИТУТ ІВАНА ФРАНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ"	
Підпис	<u>Миколи Легкого</u>
ЗАСВІДЧУЮ	
Вчений секретар	<u>Лотис-Коліска М. К-УФ</u>
" 11 "	<u>березня</u> 20 <u>18</u> р.